

Imola Antal, Maria Roth, Éva László-Bodrogi:

SISTEMUL INTEGRAT ROMC DE PROTECȚIE A COPILULUI

Raport de proiect 2017:

„PARTICIPAREA COPILOR LA PROPRIA PROTECȚIE ÎMPOTRIVA VIOLENȚEI”

(P4P - Participation for Protection, JUST-REC-CHILD-AG-2016-01/764271)

1. Descrierea sistemului de protecție a copilului în România

Legea 272/2004 stipulează organizarea, funcționarea și responsabilitățile instituțiilor specializate din domeniul protecției copilului atât la nivel local, cât și central. În România activitatea de protecție a drepturilor copiilor este monitorizată de Autoritatea Națională de Protecție a Drepturilor Copiilor și Adopție (ANPDCA, www.copii.ro). Această autoritate publică funcționează sub autoritatea Ministerului Muncii și Justiției Sociale (<http://www.mmuncii.ro>).

La nivel județean atribuțiile privind protecția copilului sunt îndeplinite de către direcțiile județene de asistență socială și protecție a copilului (DGASPC), acestea fiind direcții specializate în subordinea consiliilor județene, cu personalitate juridică. DGASPC este instituția care are rolul de implementare a politicilor și strategiilor în domeniul asistenței sociale privind protecția copilului, familiei, a vârstnicilor și a persoanelor cu dizabilități.

DGASPC au în subordinea lor instituțiile rezidențiale care ocrotesc copii separați de familiile lor. De asemenea au responsabilități în ceea ce privește copilul abuzat, neglijat, exploatat și copii care au nevoie de măsură de protecție specială (separați de familiile lor). Aceste responsabilități sunt complementare cu cele ale consiliilor locale la nivelul municipiilor, orașelor și comunelor. Din acest motiv este esențială colaborarea dintre aceste instituții. Legea 272/2004 prevede că, la nivelul municipiilor și orașelor este obligatorie înființarea Serviciilor Publice de Asistență Socială, în subordinea consiliilor locale, iar la nivelul comunelor este obligatoriu angajarea a cel puțin unei persoane cu atribuții de asistență socială.

Rolul SPAS este monitorizarea și asigurarea respectării drepturilor copilului, informarea familiilor cu copii privind drepturile și obligațiile parentale, drepturile copilului, precum și identificarea și evaluarea cazurilor de risc de separare a copilului de familie și asigurarea unor servicii de suport pentru familii.

Raportarea abuzului și neglijării

Fenomenul abuzului/neglijării copilului fiind un fenomen multidimensional, el implică cooperarea mai multor sectoare și instituții, și legea recunoaște acest lucru. Astfel, legea 272/2004 prevede obligativitatea semnalării suspiciunilor de abuz din partea profesioniștilor care prin natura muncii lor intră în contact direct cu copii (art.91(1) (D. Călian, 2018).

Articolul 89 (3) prevede: *Angajații instituțiilor publice sau private care, prin natura profesiei, intră în contact cu copilul și au suspiciunea supra unui posibil caz de abuz, neglijare sau rele tratamente au obligația de a sesiza de urgență direcția generală de asistență socială și protecția copilului.*

Ghidul pentru implementarea Legii 272/2004 referitoare la protecția și promovarea drepturilor copiilor¹ oferă detalii și exemple ale categoriilor profesionale la care face legea referire: asistenți sociali din maternități, pediatri, reprezentanți SPAS, personalul medical care monitorizează femeile gravide, profesorii, asistenții maternali, personalul din instituțiile rezidențiale de protecția copilului, ofițeri de poliție, reprezentanți DGASPC și instituții autorizate private (ONG-uri).

În urma modificării din 2013 a Legii Copilului, se prevăd sancțiuni la nerespectarea obligației de raportare, dar aceste reglementări nu au fost transpuse deocamdată în proceduri instituționale care să stabilească responsabilități ierarhice instituționale în școli și spitale privind raportarea situațiilor cunoscute de violență la nivelul instituțiilor educaționale și medicale (conform rapoartelor focus-grupurilor organizate cu profesioniștii în cadrul proiectului CAN-SMD).

În privința profesioniștilor legea prevede că dacă abuzul sau neglijarea au fost comise de persoane care pe baza relațiilor de muncă legale sau pe baza altui tip de relații au oferit protecție, îngrijire sau educație copilului, angajatorii trebuie să notifice imediat organele de urmărire penală și să separe persona în cauză de copilul pe care îl are în grijă. În același timp instituțiile publice sau private și instituțiile rezidențiale publice sau private care oferă protecție, îngrijire sau educație copilului nu au dreptul să angajeze o persoană care are o condamnare definitivă pentru o infracțiune intenționată.

Legea 272/2004, cu modificările ulterioare, precum și legislația secundară, desemnează specialiștii instituției responsabili și stipulează dezvoltarea unei infrastructuri instituționale, a procedurilor și mecanismelor interne care să permită înregistrarea corectă și validă a cazurilor de abuz și neglijare.

Art. 96(2) prevede înființarea departamentului specializat "Telefonul Copilului" (TC) un număr de telefon cunoscut publicului care înregistrează notificările cazurilor de abuz.

---

¹ Manualul pentru implementarea legii 242/2004 referitor la protecția și promovarea drepturilor copiilor, UNICEF România, ANPDC, Ed. Vanemonde, 2006

Articolul 96(2) Pentru semnalarea cazurilor de abuz sau de neglijare a copilului la nivelul fiecărei direcții generale de asistență socială și de protecția copilului se înființează obligatoriu telefonul copilului al cărui număr va fi adus la cunoștința publicului.

În ceea ce privește obligativitatea raportării presupuselor cazuri de abuz de către profesioniști care lucrează cu copiii, legea prevede că aceștia trebuie să sesizeze Serviciile Publice de Asistență Socială sau Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului în jurisdicția cărora a fost identificat cazul.

Servicii de protecția copilului

Categoriile de servicii din cadrul sistemului de protecție sunt:

- Centre de zi (centrele de consiliere și sprijin pentru copii și părinți, centre de zi pentru copii străzii, centre de zi pentru copii cu risc de abandon școlar, etc.)
- Servicii rezidențiale (centre de primire în regim de urgență, centre de plasament, adăpost pentru victimele abuzului și neglijării, centre maternale)
- Servicii de tip familial (asistență maternală, plasament familial)
- Departamente de Servicii Sociale
- Servicii publice de asistență socială din cadrul primăriilor locale

În ceea ce privește **structurile specializate** pe protecția și asistența copiilor victime ale abuzului, neglijării, traficului de persoane, create, începând din 2004, cu ajutorul programelor naționale sau europene, acestea sunt:

- Centrele de resurse comunitare pentru prevenirea abuzului, neglijării și exploatării copilului
- Centre de consiliere pentru copilul abuzat, neglijat, exploatat
- Centre de primire în regim de urgență pentru copilul abuzat, neglijat, exploatat
- Centrul de primire în regim de urgență a victimelor violenței familiale
- Centrele maternale

- Servicii sociale stradale pentru copiii străzii
- Centrul de primire în regim de urgență pentru copiii străzii
- Centrele de zi pentru copiii străzii
- Adăposturi de zi și noapte pentru copii străzii
- Asistenți maternali specializați pentru îngrijirea copilului abuzat, neglijat, exploatat
- Telefonul copilului

În cadrul DGASPC-urilor, în majoritatea județelor a fost creată cel puțin o structură pentru intervenție în situații de violență (în total 55 de centre). În ceea ce privește centrele de primire în regim de urgență pentru copilul abuzat, neglijat, exploatat, conform datelor MMFPS, Direcția Generală Protecția Copilului există în total 51 astfel de structuri în țară (în unele județe cu mai multe centre, în altele deloc) cu o capacitate totală de 744 de locuri de cazare. În privința serviciilor specializate pentru copilul abuzat, neglijat, exploatat, există o diferență mare între județe. În unele județe nu există servicii specializate pentru copilul abuzat, neglijat, exploatat. Rar se regăsesc într-un județ mai multe servicii complementare precum un centru de primire în regim de urgență, un centru de intervenție și consiliere pentru părinți și copii, și de asistență maternală (cum ar fi de exemplu județul Cluj unde există un centru de intervenție, un adăpost în care se realizează și primirea copilului în regim de urgență și asistenți maternali special formați pe abuz și neglijare). Din rapoartele DGASPC-urilor rezultă că în unele județe se oferă consilierea psihologică pentru victimele violenței într-un cadru specializat, iar în alte județe nu, copii victime ale violenței fiind îndrumați spre servicii nespecializate, cum ar fi centre de consiliere pentru părinți și copii sau departamente de servicii sociale Ordinul nr. 177/2003 privind aprobarea Standardelor Minime Obligatorii pentru telefonul copilului, standardelor minime obligatorii privind Centrele de Consiliere pentru copilul abuzat, neglijat și exploatat, precum și a standardelor minime obligatorii privind centrul de resurse comunitare pentru prevenirea abuzului, neglijării și exploatării copilului prevede înființarea la nivelul fiecărei DGASPC a unui departament de urgență în colaborare cu Telefonul Copilului și a unei echipe mobile. Acest serviciu trebuie să

funcționeze 24/7 asigurând un număr scurt, gratuit. Standardele prevăd ca acei consilieri din cadrul departamentului Telefonul Copilului să folosească instrumentele de evaluare pentru a estima nevoile celui care sună, riscul și importanța situației.

Structurile specializate destinate protecției și asistenței copiilor victime ale traficului de persoane, în regim de urgență, sunt:

- Centrele specializate (de tranzit) pentru protecția și asistența copiilor repatriați neînsoțiți și/sau victime ale traficului - din anul 2009 există 7 astfel de centre
- Centrele de primire în regim de urgență pentru copii victime ale abuzului, neglijării, exploatării și traficului

Din totalul de 12 centre specializate create în perioada 2004-2006 (prin programe de interes național, cu fonduri de la bugetul de stat, potrivit legii 678/2001), mai există 6 centre (în Arad, Galați, Mehedinți, Satu-Mare, Timiș și București), cu o capacitate totală de 95 de locuri de cazare în 2015. Centrul din București asigură preluarea și protecția de urgență (fizică, medicală, psihologică, juridică) pentru marea majoritate a copiilor repatriați neînsoțiți, până la transferarea lor în județele de proveniență, întrucât Aeroportul Otopeni/Henri Coandă reprezintă principalul punct de frontieră pentru revenirea în țară. În 2017 sunt acreditate 4 centre rezidențiale și 5 centre de zi destinate victimelor traficului de persoane. Restul centrelor și-au schimbat complet destinația inițială, misiunea lor fiind preluată de către centrele de protecție în regim de urgență pentru copiii victime ale abuzului, neglijării și exploatării, precum și de către centrele de plasament și serviciile de consiliere din cadrul DGASPC-urilor. În afară de DGASPC-uri există ONG-uri, dar și primăriile și consiliile locale acreditate pentru a avea servicii în interesul copilului abuzat, neglijat, exploatat: există în total 495 organizații/instituții acreditate să ofere servicii specializate pentru această categorie de beneficiari și 552 Centre de zi pentru copii și 1639 Centre rezidențiale pentru copii în sistemul de protecție specială (date ale Ministerului Muncii și Protecției Sociale, MMPS, 2018).

În ceea ce privește **activitățile de prevenție**, serviciile publice au fost create în primul rând pentru copii și familiile în dificultate cu scopul prevenirii separării copiilor de familie. Conform datelor MMFPS - Direcția Generală de Protecție a Copilului (www.copii.ro, statistici), în prima jumătate a anul 2016 numărul total al copiilor care au participat la servicii de prevenire a fost de 58022. Aceste servicii au fost oferite de DGASPC, primării sau organizații neguvernamentale. Tot în aceeași perioadă numărul copiilor care beneficiază de protecție specială a fost de 57452 (tabelul nr. 2). Putem observa că numărul copiilor beneficiari ai serviciilor de prevenire depășește doar cu puțin numărul celor aflați în protecție specială, cu toate că ar trebui să fie cuprinși un număr mult mai mare de copii și familii.

SERVICII DE PREVENIRE	Număr de copii la 30.06.2016
CENTRE DE ZI	22289
ALTE SERVICII DE PREVENIRE (centre de consiliere și sprijin pentru părinți, servicii de prevenirea abandonului prin planning familial, monitorizarea femeii gravide, etc.)	35733
Total copii beneficiari ai serviciilor de prevenire	58022

Extras din datele prezentate de ANPDCA www.copii.ro statistici, 2016

Un studiu din 2014 (Stănculescu et al. 2016) confirmă faptul că doar un procent redus de familie în dificultate beneficiază de servicii de prevenție: din analiza dosarelor copiilor care au ajuns în protecție specială rezultă că doar 29% dintre familiile în care copilul a ajuns să fie separat de părinți a beneficiat de servicii preventive și doar 24% dintre familie au primit informații și consiliere pentru îmbunătățirea abilităților parentale. În motivarea acestor rezultate, autorii au amintit lipsa profesioniștilor formați în mod corespunzător, lipsa metodologiei pentru detectarea timpurie a cazurilor de risc și lipsa programelor pentru creșterea abilităților parentale și a serviciilor specializate pe nevoile copiilor și ale familiilor. Potrivit mai multor autori (Cojocar, 2007, Dima, 2013, Tonk, 2016) trecerea de la un sistem de asistență socială bazat pe prestații la unul bazat pe

servicii nu s-a realizat complet nici până în prezent în România, chiar dacă legislația promovează explicit această trecere. Din diverse motive în asistența socială românească accentul cade pe sprijinul financiar, care de altfel este insuficient pentru a depăși o situație de criză sau de a contribui la dezvoltarea capacităților familiilor de a-și îngriji copiii.

SERVICII DE PROTECȚIE SPECIALĂ	număr copii la 30.06.2016
SERVICII DE TIP FAMILIAL, din care:	37620
la asistenți maternali	18912
la rude până la gradul IV inclusiv	14157
la alte familii/persoane	4551
SERVICII DE TIP REZIDENȚIAL:	19832
Total copii cu măsură specială de protecție	57452

Extras din datele prezentate de ANPDCA, www.copii.ro, statistici

În ceea ce privește **serviciile de protecție specială** România este moștenitoarea unui sistem de ocrotire a copilului care a negat în profunzime dreptul copilului la supraviețuire și demnitate umană (Tonk, 2016). Obiectivele majore ale sistemului erau restructurarea sistemului rezidențial prin închiderea instituțiilor mari, dezvoltarea îngrijirii de tip familial și a prevenirii separării copilului de familie. Putem să observăm că serviciile de tip familial sunt aproape de două ori mai multe comparativ cu serviciile tip rezidențial. Cu toate acestea, reforma serviciilor rezidențiale nu s-a încheiat încă, **știm din cercetări că** în 2014 au existat 111 centre rezidențiale tradiționale în România (Stănculescu et. al, 2016). Cu toate că s-au descris foarte multe progrese în ceea ce privește condițiile de viață în centrele rezidențiale, studiile care analizează funcționarea sistemului din perspectiva evoluției tinerilor care părăsesc sistemul de protecție și a calității vieții copiilor în sistem arată că moștenirea comunistă din păcate este prezentă și la momentul actual, rezistând la încercările de îmbunătățire ale sistemului (Câmpean și colab., 2010). Din păcate în multe centre rezidențiale copiii încă se confruntă cu lipsa

unor figuri pozitive de atașament, iar abuzul fizic, sexual și emoțional sunt întâlnite frecvent de copii chiar în căminele rezidențiale de tip familial (Roth, Antal, 2017).

2. Caracterizarea sistemului de protecție prin prisma recomandărilor europene privind sistemele integrate de servicii pentru protecție a copilului

Raportarea violenței împotriva copiilor și serviciile oferite

În ceea ce privește raportarea cazurilor, există 3038 servicii sociale publice (SPAS) și 47 Direcții de Protecția Copilului, unde specialiștii, adulții și copii pot raporta situațiile de violență împotriva copiilor. În afara acestora, 38 Direcții Generale de Asistență Socială și Protecția Drepturilor Copiilor au înființat servicii de hotline pentru copii. În 35 dintre Direcțiile Generale există numere scurte de telefon pentru raportarea cazurilor de abuz, neglijare și exploatare. Conform datelor MMFPS – Autoritatea Națională de Protecție a Copilului și Adopție (ANPDCA) (www.copii.ro, Statistici), în prima jumătate a anul 2016 numărul total al cazurilor raportate la DGASPC-uri pentru abuz, neglijare, exploatare și confirmate a fost 7567, din care 49% băieți și 51% fete.

Datorită dificultăților financiare, aceste linii de telefon funcționează zilnic numai timp de un anumit număr de ore, impunându-se nevoia de a asigura această facilitate non-stop. Cu toate că, așa cum arată exemplele de mai sus, au fost create multe structuri în domeniu, procedurile de raportare nu sunt clare și nu există linii de ghidare clare care ar ajuta specialiștii și celelalte persoane care ar dori să raporteze situațiile de violență despre care au cunoștință, ceea ce are ca efect întâzieri în detectarea unor situații de abuz și ortarea cazurilor (FRA, 2014).

În legătură cu **evaluarea riscurilor**, principala problemă în România o constituie lipsa procedurilor, ghidurilor sau instrumentelor standardizate și nu există chestionare de evaluare utilizate pe plan național sau regional. De aici rezultă nevoia cercetării din domeniu în scopul validării și implementării unor proceduri, ghiduri și instrumente standardizate (referitoare la evaluarea riscului, resursele și dificultățile familiilor și ale

copiilor, abilitățile parentale, etc.). În timpul implementării s-ar impune asigurarea formării, sprijinului și supervizării specialiștilor (Antal, I., Roth, M., 2015).

În privința **serviciilor acordate**, conform statisticilor ANPDCA în 2016 63% a cazurilor raportate copii au rămas în familie. În 20,9% din situații s-a instituit o măsură de protecție specială: în 19,5% de directorul DGASPC, iar în 1.4% din cazuri de către instanță. În doar aproximativ 4,8 % din cazuri s-a inițiat urmărirea penală al agresorului. Din aceleași rapoarte rezultă că muți dintre copiii (sau familiile acestora) luați în evidență pentru rele tratamente împotriva copiilor beneficiază de consiliere psihologică și juridică (60.5%, respectiv 46.8%), dar nu se cunoaște scopul, durata sau efectele acestei consilieri asupra copiilor, și nu se cunoaște nici dacă copilul sau familia lui a beneficiat de serviciul respectiv. Conform aceluiași raport, de servicii de psihoterapie beneficiază foarte puțini copii (0.26%), situație similară cu ceea ce privește serviciile educaționale (0,26%). Comparând situația din anul acesta cu situația din 2010 mai aflăm, că procentul copiilor care au beneficiat în 2016 de psihoterapie a scăzut de la 3.6 % la 0.26%. La fel a scăzut și procentul copiilor care au beneficiat de servicii educaționale. Singurul serviciu care s-a oferit mai des în 2016 a fost consilierea juridică.

În studiul BECAN (Tonk și colab., 2011) au fost analizate 288 dosare din țară pe categoria de vârstă 11-17 ani din 12 județe și DGASPC dintr-un sector din municipiul București. În urma analizei dosarelor a reieșit că, în 26,4% a cazurilor (din totalul de 288 dosare analizate în 74 cazuri) nu s-a luat nicio măsură, iar în 9,2% din cazuri (22) nu s-au regăsit în dosare informații despre eventualele măsuri. Chiar și în situațiile în care s-au confirmat mai multe forme de violență, s-a întâmplat să nu se ia nici o măsură: în 5,8% a dosarelor cu trei forme asociate (17 cazuri) nu a fost luată nicio măsură și în 11,7% (2) nu s-a găsit referire la măsurile întreprinse. În ceea ce privește cazurile cu 2 forme asociate, în 14,2% (6) nu s-a luat și în 11,9% (5) nu s-a găsit referire la măsuri. În ceea ce privește planul de protecție, un asemenea plan a fost cuprins în 83% în dosare, în parte chiar și în acele situații în care copilul rămâne în familie, fără acordarea de

servicii de specialitate. Din majoritatea dosarelor nu a rezultat dacă planul de protecție a putut fi îndeplinit, sau rezultatele pe care le-a avut.

Tot în cercetarea BECAN în 64% a cazurilor s-a specificat în dosare îndrumarea copiilor sau părinților către anumite servicii. Acestea au fost următoarele:

- 35,8% (103) servicii de psihiatrie
- 18,1% (52) consiliere familială
- 16,3% (47) consiliere psihologică pentru copil
- 13,9% (40) programe de sprijin pentru părinți
- 12,5% (37) servicii medicale
- 11,1% (32) beneficii financiare
- 7,3% (20) adăpost
- 6,9% (20) programe de sprijin ale victimelor
- 6,6% (19) servicii psihologice
- 5,9% (17) servicii pentru violență domestică
- 4,5% (13) programe recreaționale
- 4,2% (12) educație specială
- 3,5% (10 persoane) consiliere juridică
- 3,1% (9) alimente
- 2,1% (6 persoane) consiliere pentru probleme de alcool/droguri

Ca atare, serviciile oferite pentru copii victime ale violenței au constat mai cu seamă în servicii psihiatrice (medicație), acordate la 36% dintre copii și consiliere psihologică realizată la birou (18% dintre familii și 16% dintre copii au beneficiat de consiliere). Alte servicii menționate au fost consilierea psihosocială (3 dosare), înscrierea într-o școală (1), logopedie (1), programe educative (1), participarea la un centru de zi (1). Un procent de 36% dintre copii cu experiență de abuz nu a beneficiat de niciun fel de servicii (Tonk et al., 2012).

Programele de sprijin pentru victime sunt rare, cât și psihoterapia specifică pe probleme de violență., Din analiza dosarelor s-a evidențiat că un procent mare al copiilor primesc servicii psihiatrice, care înseamnă de obicei medicație.

Conform FRA (2014) un sistem integrat de protecția copilului poate fi realizat numai dacă se pune accent pe **coordinarea intersectorială**. În sistemele descentralizate nevoia de cooperare și coordonare este și mai importantă (FRA, 2014). HG 49/2011 aprobă Metodologia cadru privind prevenirea și prevenția în cazurile de violență asupra copilului și de violență în familie printr-o echipă și o rețea multidisciplinară și metodologia pentru intervenția multidisciplinară și interinstituțională privind copiii exploatați și aflați în situații de risc de exploatare prin muncă, copiii victime ale traficului de persoane, precum și copiii români emigranți, victime ale unor forme de violență pe teritoriul altor state, act legislativ care intenționează să asigure coerență juridică și să stabilească proceduri de lucru unitare pentru specialiștii din diferite instituții în investigarea cazurilor de violență domestică, abuz, trafic sau exploatare. Cu toate că există structuri create legal pentru colaborare, una dintre problemele cele mai importante menționate de specialiștii intervievați în cadrul diferitelor proiecte a fost lipsa protocoalelor de colaborare și a acordării servicii prin cooperare (Tonk, 2016, Anghel și colab., 2013). Una din cauzele subraportării violenței împotriva copiilor este identificată atât de un studiu UNICEF (Stănciulescu și colab., 2013), cât și de un raport privind raportarea datelor de violență împotriva copiilor prin Baze de Date Minimale (Roth, Antal, Tonk, Regian, 2015), la nivelul primăriilor din mediul rural. Cauzele fenomenului sub-raportării cazurilor sunt pe de o parte lipsa unor instrumente de lucru care să înregistreze riscul de violență, pe de altă parte lipsa specialiștilor și nu în ultimul rând lipsa timpului necesar unei evaluări individualizate.

Potrivit unor cercetări care au studiat răspunsul sistemului de protecție a copilului la abuzul și neglijarea copilului în comunități rome (Tonk, 2016), a rezultat că puțini copii beneficiază de intervenții adecvate, cu toate că în comunități marginalizate și izolate marea majoritate a copiilor suferă de o formă sau alta de violență. Din păcate chiar cele

mai grave situații rămân neidentificate și nesesizate în aceste comunități rome marginalizate. Motivele sunt diverse, de la cele procedurale, la lipsa pregătirii profesioniștilor care să fie formați ca să recunoască violența și infraționalitatea, dar și lipsa folosirii unor instrumente de evaluare adaptate intervenției în aceste comunități, până la lipsa de colaborare între instituții și lipsa încrederii în sistem, și nu în ultimul rând până la mentalitățile rasiste din partea specialiștilor. Familiile și copiii romi sunt dezavantajați din partea specialiștilor, atât din partea celor care prestează sarcini administrative și ridică obstacole în calea acordării unor beneficii pentru familiile de romi, dar și din partea practicienilor care manifestă lipsă de încredere în abilitatea părinților romi de a se schimba, și lipsă de implicare în managementul cazurilor familiilor rome (Antal et al, 2017).

În ceea ce privește intervențiile în cazurile grave, timpul petrecut până la luarea unor măsuri de intervenție este adeseori prea îndelung. Lipsesc instrumentele adaptate de evaluare a abilităților parentale și de intervievare a copiilor, iar în vederea luării unor decizii de intervenție în familie se solicită dovezi greu de obținut sau necorespunzătoare nevoilor și specificului cultural al familiilor (spre exemplu: unei familii i s-a solicitat certificatul de virginitate al fetei ca și dovadă că ea nu a fost abuzată sexual; într-un alt exemplu. un asistent social trebuia să surprindă copiii singuri în toiul nopții ca să i se accepte un dosar de plasament etc.). De asemenea, lipsește implicarea părinților în activități de consiliere și/sau psihoterapie cu scopul de a-i sprijini în dezvoltarea abilităților lor parentale și a rezilienței, iar specialiștii nu sunt formați să realizeze intervenții cu familii sau cu comunități. Specialiștii în general nu cunosc munca și rolul celorlalte instituții implicate cu acei copii, acele familii sau comunități, nu au întâlniri organizate regulat cu scopul de a se forma împreună, nu discută împreună cazurile, principiile comune, sau nevoile de intervenție. Există nevoia unor formări pe identificarea semnelor violenței, evaluarea situațiilor de abuz, consilierea copilului abuzat, programe structurate de consiliere a părinților. În plus, cei care lucrează de mai mult timp, sugerează că ar fi imperativ pentru cei care intră în comunități în majoritate

rome să fie formați în cultura și tradițiile romilor, să cunoască valorile și limbajul, să știe ce poate să spună și cum.

Numeroase documente internaționale accentuează importanța investiției în formare și creșterea capacității profesionale a specialiștilor din domeniul protecției copiilor. Studiul *Mapping study* condus de FRA (2014) a arătat că ortarea cazurilor de abuz se datorează faptului că specialiștii nu recunosc abuzul și nu își îndeplinesc obligația profesională de a proteja copilul. Lipsa specialiștilor formați atât în cadrul SPAS-urilor cât și al DGASPC-urilor a fost menționată de către cercetători între problemele cele mai importante legate de personal în România (FRA, 2014, Stănculescu, 2016). Se impune necesitatea de a investi mult mai mult în educația continuă și formarea profesională a specialiștilor care sunt în contact direct cu copii cu scopul de a crește rata raportărilor situațiilor de abuz, respectiv al personalului din direcțiile de protecția copilului și serviciile rezidențiale în vederea îmbunătățirea abilităților acestora de a proteja copii și a asigura servicii bazate pe evidență. Printre cele mai importante probleme ale DGASPC-urilor, Stănculescu și colaboratorii (2016) au menționat numărul insuficient al personalului (nu în toate județele), lipsa indicatorilor de performanță, practicilor nepotiste de angajare a personalului și lipsa formărilor de calitate. Lipsa resursei umane și supraîncărcarea personalului au fost menționate și în cercetarea FRA (2014). În studiul lor, printre problemele cele mai importante ale sistemului de protecția copilului din România, Anghel și col. (2013) menționează gradul redus de profesionalism în cazul intervențiilor individuale și comunitare, lipsa asumării responsabilității de instituții și specialiști și lipsa de legături între servicii și nevoi.

Evaluarea calității și a impactului politicilor de protecția copilului și a eficienței serviciilor oferite copiilor sunt indicatorii cei mai importanți ai unui sistem integrat de protecția copilului (FRA, 2009). În România însă nu au existat evaluări sistematice ale sistemului de protecția copilului, cu excepția monitorizării de către ANPDC a unor copii care au beneficiat de servicii. Cu toate acestea, au existat câteva studii realizate cu ajutorul UNICEF și al Băncii Mondiale în colaborare cu ANPDC, care au furnizat informații

valoroase referitoare la problemele sistemului de protecția copilului (e.g. Stănculescu et al, 2016). Conform lui FRA (2014) copii trebuie să aibă dreptul de a participa la planificarea dar și la evaluarea serviciilor de care beneficiază. Cu toate acestea, în România, copii nu sunt implicați în dezvoltarea și evaluarea sistemului de protecția copilului, fiind cunoscute doar câteva proiecte în care copii au fost incluși în dezvoltarea serviciilor, proiecte, care în principal au fost derulate de ONG-uri sau universități (e.g. Salvați Copii, Universitatea Babes-Bolyai, etc.).

3. Exemple de practici participative prin care copiii contribuie la cunoașterea propriilor drepturi de protecție

Proiectul Sigur (www.sigur.info), finanțat de Comisia Europeană, a fost elaborat pe baza a două direcții: activități de sensibilizare și de consiliere oferite prin intermediul unei platforme online de tipul *Internet Helpline*. Site-ul www.sigur.info, conține o mulțime de surse informaționale disponibile gratuit. REZULTATE: Activități de conștientizare - cu sprijinul voluntarilor din cele 14 *Centre de Voluntariat Sigur.info* proiectul a presupus (prin furnizarea de informații, desfășurarea de dezbateri și participarea la târguri) implicarea a 15.039 de copii, 808 părinți, 971 de profesori în cadrul sesiunilor organizate în școli și spații publice. Activitățile s-au desfășurat în 40 de județe prin intermediul echipelor din București, Iași, Timișoara, Constanța, Craiova, Râmnicu Vâlcea, Târgu Neamț, Brașov, Arad, Galați, Ploiești, Fetești, Suceava. În cadrul competiției organizate cu ocazia „Zilei Internetului Sigur” au fost depuse 500 de proiecte cu participarea a 1500 de elevi și evenimentul a fost marcat de o conferință de presă organizată la București la care au participat autoritățile publice și membrii ai presei (s-au scris 143 de articole).

Extras din: Salvați Copiii România, Raport Anual 2014.

http://salvaticopiii.ro/upload/p00060005_Raport%20anual%20SC%202014%20EN.pdf
[Proiect](#)

DREPTUL COPIILOR LA PARTICIPARE ȘI OPINIE – FORUMUL NAȚIONAL AL COPIILOR

Scopul celei de-a 19 ediție a Forumului Național al Copiilor „*Dreptul la educație pentru toți copiii*” organizat în perioada 21-24 iunie 2014, a fost identificarea soluțiilor pentru respectarea dreptului la educație al tuturor copiilor, îmbunătățirea accesului la o educație de calitate a copiilor cu dizabilități și facilitarea unui dialog între copii și autorități, astfel încât toți copiii să se poată bucura de șanse egale la protecție și educație. 100 de copii și tineri (15 copii cu dizabilități) cu vârste cuprinse între 14-18 ani, din 13 județe plus București, au identificat soluții pentru a crește nivelul de protecție a copiilor în școli, familie și comunitate și pentru egalitatea de șanse pentru toți copiii. Aceștia au analizat cele mai frecvente probleme cu care se confruntă copiii cu dizabilități și s-au propus găsirea unor soluții pentru a se depăși obstacolele accesului copiilor și tinerilor cu dizabilități la o educație de calitate. Atelierele „*Accesul universal la educație*”, „*Educația pentru tineri cu dizabilități*” și „*Dreptul la participare – dialog între copii și factorii decidenți*” au fost moderate de voluntari și experți ai organizației Salvați Copiii. Organizația Salvați Copiii a fost desemnată pentru acest proiect de către Centrul European pentru Drepturile Copiilor cu dizabilități și de către Consiliul Național al Elevilor. Câteva dintre recomandările copiilor:

- o evaluare locală periodică pentru a identifica problemele care determină accesul limitat la educație (numărul copiilor care abandonează școala) și de coordonare a intervențiilor;
- înființarea poziției de Avocat al copilului, aflat în subordinea Avocatului Poporului (*Ombustmanul pentru copii*) cu structuri la nivel teritorial;
- o alocare adecvată a fondurilor – cel puțin 6% din PIB pentru educație;
- crearea unei platforme online care să conțină resurse educaționale adaptate nevoilor copiilor cu dizabilități;
- creșterea numărului de specialiști care oferă sprijin elevilor cu dizabilități și a profesorilor care lucrează cu aceștia (consilieri școlari, profesori de sprijin, terapeuți de limbaj, psihologi, instructori);

- adaptarea curriculumului pentru elevii cu CES și armonizarea cu subiectele evaluărilor naționale și a Bacalaureatului;
- a face mai accesibile unitățile educaționale și spațiile publice;
- participarea elevilor la procesul de luare a deciziilor în ceea ce-i privește – numirea la nivelul fiecărui inspectorat școlar județean a unei persoane pentru a facilita dialogul cu elevii și asigurarea funcționării corespunzătoare a consiliilor elevilor;
- educația globală: lobby la nivel internațional pentru a urmări eforturile de a oferi o educație pentru toți.

Participanții la Forumul Național al Copiilor au prezentat recomandările lor reprezentanților Senatului României, Camerei Deputaților, Ministerului Educației Naționale, Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopției (www.copii.ro) și Direcției Generale pentru Protecția și Drepturile Copilului București.

Extras din: Salvați Copiii România, <http://www.salvaticopiii.ro/?id2=0001000100050003>

Proiectul „Și noi avem drepturi” a avut ca scop să sensibilizeze copiii cu privire la drepturile și responsabilitățile lor prin educație în grupul lor de egali, conform Convenției ONU privind Drepturile Copilului și să-l motiveze să participe la programe și acțiuni sociale. În București și în filialele organizației, peste 1979 de copii din 40 de școli au participat la sesiuni de informare privind drepturile și responsabilitățile lor. Competiția Națională „Drepturile Copilului” încurajează implicarea copiilor în dezvoltarea de proiecte în comunitățile lor în ceea ce privește drepturile și responsabilitățile copiilor. 250 de echipe din școlile din București și 20 de județe au fost în proiect în 2015 fiind premiate pentru fiecare dintre cele 21 de locații.

Salvati Copiii, Romania, Annual Report Save the children, Romania, 2015, p. 18,

http://salvaticopiii.ro/upload/p00060005_Annual_Report_Save_The_Children_2015.pdf

Tinerii și toleranța: Combaterea stereotipiilor anti-roma în rândul tinerilor. ("Youth is Tolerance: combating antiRoma stereotypes among young people")

Proiectul s-a derulat pe o perioadă de doi ani și a avut drept obiective: schimbarea atitudinilor și stereotipurilor negative ale tinerilor față de romi, prin implicarea în activități comune ale tinerilor romi și ne-romi, scăderea numărului de practici discriminatorii în rândul tinerilor față de diferențele culturale și acordarea de suport școlilor pentru a gestiona cât mai bine comportamentele anti-sociale ale tinerilor. Grupul țintă al proiectului a fost reprezentat de tineri romi și ne-romi, elevi și studenți, care s-au implicat în organizarea a 20 de campanii de conștientizare pentru combaterea prejudecăților și stereotipurilor față de romi și alte minorități, participarea la 4 vizite de schimb de experiență în țările partenere și realizarea a 20 de training-uri pentru tineri în vederea conștientizării prejudecăților și a discriminării.

Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii – **Romani Criss**,
www.romanicriss.org/PDF/Comunicat%20de%20presa%20conferinta%20finala.pdf

Campania AnimaNova – Protejați-i pe cei dragi!

Proiectul are ca scop stabilirea unui cadru transnațional pentru transferul de cunoștințe, promovarea inovației și consolidarea cooperării transnaționale între autoritățile publice pentru a descoperii factorii de risc ai traficului, îmbunătățirea metodelor de prevenire, oferirea de terapii victimelor și sensibilizarea față de traficul de copii. Există date care arată că multe fete exploatare sunt din România și că numărul minorelor este egal cu cel al femeilor adulte. PARTENERI: CPE – Centrul Parteneriat pentru Egalitate, organizație coordonatoare și parteneri (Federația Filantropia - România și Ageform, Esprit, Expert Italia, Fondazione Giacomo Brodolini și Parsec - Italia). Proiectul a avut mai multe componente, unul dintre acestea fiind acela de a crește gradul de conștientizare al adolescenților care locuiesc în comunități vulnerabile din mediul rural. SCOPUL: implicarea copiilor în dezvoltarea rețelelor de sprijin în comunitățile vulnerabile. METODE: Atelierele au inclus 16 comunități rurale cu 15-20 de copii între 12-14 ani (sub

vârsta medie a traficului, care este între 14-17 ani). Folosind metode de grup, proiectul a capacitat tinerii din comunități cu abilități de comunicare care le-au permis să ceară ajutor. Discuțiile au consolidat capacitatea fetelor de a se adresa familiilor sau profesioniștilor (profesori, asistenți sociali, personal medical, mediatori etc.) pentru a cere ajutor, în cazul în care se confruntă cu situații confuze, asemănătoare traficului de persoane. Atelierele cu copii au durat 3 ore, cu pauze, și au fost moderate de terapeuți cu experiență, asistenți sociali și psihologi. Copiii au fost încurajați să-și identifice nevoile și să transmită mesaje despre aceste nevoi adulților din comunitate. Mesajele copiilor au fost despre nevoia lor de iubire, înțelegere, petrecerea timpului împreună, acceptarea greșelilor și nevoia de ajutor pentru înțelegerea cerințelor școlare sau de la alte instituții. Limitele zonale : 16 localități rurale din București, Constanța, Cluj, Iași, Târgu Mureș, Timișoara, Craiova, Ploiești. Proiectul nu a continuat. Sursa: Animanova. Work-package for involving children in prevention of trafficking, 2014-2016,

<http://www.cpe.ro/wp-content/uploads/2016/03/Povestea-campaniei-Animanova.pdf>

Teatru Forum cu elevi, pentru a reduce violența școlară. În 2015 a fost finanțat un program numit ROMEDIN din fonduri norvegiene cu scopul de a încuraja integrarea copiilor etnici romi în învățământul de masă. Pe parcursul a trei luni, patru școli au acceptat să desfășoare Programul de Teatru Forum, o dată pe săptămână pentru a preveni fenomenul de bullying printre elevi și pentru a rezolva conflictele (inclusiv conflictele etnice). Prin aplicarea dramei în mod creativ. Teatrul-Forum este un instrument care a fost creat pentru a preveni problemele sociale care implică opresiunea, cel mai important element al programului fiind natura interactivă, prin participarea activă a spectatorilor la acțiunea desfășurată pe scenă și prin colaborarea constantă între actori și spectatori, toate cu scopul de a crea un scenariu acceptabil pentru cei din public și care respectă demnitatea tuturor. În perioada martie-aprilie 2015, au fost organizate 8 spectacole de teatru-forum cu participarea a 224 de elevi, cu vârste cuprinse între 12-15 ani și 24 de cadre didactice. Programul a fost conceput ca unul de cercetare-acțiune și oferirea unor rezultate imediate, pe termen scurt, ce au fost

analizate pe baza reacțiilor participanților în timpul sau după spectacole. Rezultatele pe termen mediu au fost evaluate folosind metoda interviului ce au fost realizate cu profesorii (individual) și cu elevii (în grupuri) în fiecare școală unde a avut loc Teatrul-Forum. Teatrul-Forumul s-a dovedit a fi o metodă care captează atenția elevilor, îi motivează și îi determină spre schimbare. Dar, ca un eveniment izolat, ca rezultat pe termen lung, nu este suficient pentru a schimba un comportament în contextul propagării violenței în cultura școlară. Rezultatele sunt descrise în articolul: M. Diaconescu, E. Laszlo-Bodrogi, 2016, Abilitarea tinerilor prin Teatru Forum pentru prevenirea fenomenului de bullying.

https://www.academia.edu/27202561/Revista_de_Asistenta_Sociala_nr_2,_2016_3_iunie_2016.

Un model de bună practică ar putea fi considerat Conferința PEER din 13-14 octombrie 2016, organizată de Departamentul de Asistență Socială a Universității Babeș-Bolyai, unde copii, tineri și profesioniști au dezbătut împreună tema dreptului la participare și au fost prezentate 30 de proiecte ce s-au desfășurat în țară pe această temă. Conferința a fost inițiată în cadrul proiectului **PEER** (*Experințe de Participare și Capacitatea Copiilor Romi*, www.peeryouth.eu). Participanții au ascultat proiectele prezentate și au pus întrebări reciproc. Au participat la discuțiile tematice în grupuri și ateliere și au cooperat la formularea unor concluzii. O dezbateră a fost tema reprezentării tinerilor vulnerabili cum ar fi copiii și tinerii cu dizabilități, copiii de etnie romă despre care au vorbit copiii din forumurile consiliilor școlare și a consiliilor de tineret, deoarece vocile lor au nevoie să fie auzite. Un alt subiect dezbătut a fost importanța implicării copiilor în prevenirea violenței în rândul grupului de egali, dar și de a ști să ceară ajutorul în cazul în care aceștia sunt victime ale oricărei forme de violență.

http://www.peeryouth.eu/ctrl/Home/Raportul_Conferintei_Nationale_Cluj_26_oct.pdf

Standardele pentru serviciile rezidențiale au un capitol special referitor la participarea copiilor la propria lor protecție și decizii (Standardul Nr. 8), care prevede înființarea

Consiliului Copiilor, în serviciile rezidențiale și consultări obligatorii anuale cu acesta (Ordinul secretarului de stat al Agenției Naționale pentru Protecția Copilului nr. 21/2004). Conform legii 257/26 septembrie 2013, copiii cu vârsta de peste 10 ani trebuie să fie consultați în orice procedură administrativă/juridică în care sunt implicați. Copilu sub 10 ani poate fi consultat. Orice copil, indiferent de vârsta lui, are dreptul de a adresa o plângere instanței (de exemplu – măsura de protecție socială, religia, educația etc.). Principalele forme de participare la sistemul de protecție a copilului reglementate de legi și politici includ: opinia privind organizarea vieții zilnice într-o instituție d îngrijire, să fii consultat și informat cu privire la deciziile privind viața ta, participarea la ședințele de judecată (obligatorii peste vârsta de 10 ani). Potrivit cercetărilor dosarele unor cazuri (Tonk, 2016), nu există înregistrări despre opiniile copiilor în dosare. Interviuurile cu adulții din centrele de îngrijire și de tip rezidențial (Roth, Antal 2017) arată că copiii nu-și cunosc drepturile și de aceea nici nu vorbesc în instanță. *Puncte slabe ale legislației:* nu se monitorizează implementarea politicilor, nu se prevede responsabilitatea în legislație.

CONCLUZII

Din cele prezentate rezultă că în ciuda progreselor făcute Recomandările Consiliului Europei (2013) referitoare la un sistem integrat de protecția copilului sunt departe de a fi îndeplinite în România. Aplicarea practică rămâne deseori în urma legilor, principiilor și politicilor.

România a dezvoltat politici care corespund unor cerințe înalte, a adoptat o bază legală puternică, cum ar fi obligația de raportare a situațiilor de abuz și a creat o gamă largă de structuri prin care pot fi abordate cazurile de violare a drepturilor copiilor: există servicii de raportare specializate accesibile, linii de telefon gratuite pentru copii, copii au dreptul legal la consiliere și suport, există servicii locale create pentru prevenirea separării copilului de familie, și au fost depuse numeroase eforturi pentru transformarea sistemului rezidențial tradițional în cămine de tip familial și servicii de asistență maternală. Adoptarea unor legi în sine însă nu este suficient ca un sistem să fie de

succes, dacă standardele nu sunt aplicate problemele o să persiste. Chiar dacă în România modernizarea sistemului de protecția copilului a început în 1997, în multe privințe acesta este doar la începutul profesionalizării. Există standarde bazate pe cerințele CE și a Națiunilor Unite, dar nu s-a investit destul în dezvoltarea unor metode bazate pe evidență pentru evaluare și intervenție în cazul copiilor și familiilor, în formarea profesională a specialiștilor și în evaluarea serviciilor. S-a rezultat un sistem foarte birocratic și defensiv, care asemănător multor alte țări ex-comuniste funcționează bazându-se pe un model de protecție a copilului în care intervenția primară este mai degrabă un proces de investigare bazată pe puterea legală a statului în contrast cu evaluarea și intervenția terapeutică centrată pe nevoile familiei, abordare specifică modelelor orientate pe servicii. Eforturi au fost făcute, dar este evidentă nevoia de a investi mai mult în crearea unor servicii mai suportive pentru familii, bazate pe o abordare centrată pe copil (Magheru, 2010, Antal, I., Roth, M., 2015). Dezvoltarea protocoalelor de colaborare între agenții, implicarea copiilor în dezvoltarea și evaluarea serviciilor și profesionalizarea sistemului prin crearea și validarea unor instrumente de lucru și metodologii, precum și asigurarea unor programe de formare de calitate pentru specialiștii din domeniu sunt elementele de cheie ale îmbunătățirii sistemului în viitor.

Bibliografie

Anghel, R., Herczog, M., Dima, G. (2013). The challenge of reforming child protection in Eastern Europe: The cases of Hungary and Romania *Psychosocial Intervention* 22. 239-249.

ANPDCA (2016): *Statistică abuz asupra copilului*, <http://www.copii.ro/statistica-pe-ani/> [downloaded on 10 February 2018]

Antal, I., Roth, M. (2015) PIECES – Working Paper: *Reporting and Follow-up of Suspected cases of child abuse and neglect*

- Călian, D (2018). *Institutional Child Abuse: Legal Framework in Romania*, BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY, 2018, [http://www.sasca.eu/wp-content/uploads/2018/01/National Raport LEGAL Sasca DoraCalian ENG.pdf](http://www.sasca.eu/wp-content/uploads/2018/01/National_Raport_LEGAL_Sasca_DoraCalian_ENG.pdf), [downloaded on 09 March 2018]
- Câmpean, C., Constantin, P. și Mihalache, E. (2010). *Resurse și nevoi de suport în integrarea socială a copiilor și tinerilor protejați în servicii rezidențiale de protecție a copilului*, Iasi: Fondul Român de Dezvoltare Socială.
- Cojocaru, D. (2007). Evoluția sistemului de protecție a copilului din România, *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*, Issue 18, pp. 31-46.
- Dima, G. (coord., 2013). *Serviciile sociale în România*. Fundația pentru o Societate Deschisă.
http://www.ies.org.ro/library/files/raport_serviciile_sociale_in_romania._rolul_actorilor_economiei_sociale.pdf [downloaded on 4 December 2017]
- European Commission (2013), *Commission Recommendation of 20.2.2013. Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*, https://resourcecentre.savethechildren.net/node/7406/pdf/c_2013_778_en_1.pdf, [downloaded on 7 December 2017]
- FRA (2009). *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union. Summary Report*. European Union: European Agency for Fundamental Rights (Available at: <http://www.refworld.org/docid/4a8c072f2.html> [downloaded on 14 April 2015]).
- FRA (2014). *Mapping child protection systems in the EU..European Union: European Agency for Fundamental Rights* (Available at: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/child-protection> [downloaded on 14 April 2015]).
- Magheru, M. (2010). *Descentralizarea sistemului de protecție socială în România. O analiză focusată pe asistența socială în beneficiul celor mai vulnerabili copii și familiile lor*. Bucharest: UNICEF.
- Ministerul Muncii și Justiției Sociale (MMJS, 2018): *Accreditare-Furnizori și Servicii Sociale*, <http://www.mmuncii.ro/j33/index.php/ro/2014-domenii/familie/politici-familiale-incluziune-si-asistenta-sociala/4848> [downloaded on 09 March 2018].
- Roth, M., Antal, I., 2017, *The child institutional abuse: current knowledge and practices Romanian Report*, <http://www.sasca.eu/wp-content/uploads/2017/11/National-report-Romania.pdf>, [downloaded on 09 March 2018].

Roth, M., Antal, I., Laszlo, E., David-Kacso A., Pocsai-Szasz, R. (2018) Preliminary results of the SASCA project: Lifestories of young people who lived through contemporary Romanian residential homes. Results of surveying professionals.

<http://www.sasca.eu/wp-content/uploads/2017/12/UBB-Preliminary-results.pdf>

Stănculescu, M.Ș., Grigoraș, V., Teșliuc, E., Pop, V. (2016) Copii din sistemul de protective a copilului. București Alpha MDS, (Available at http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Copiii-din-sistemul-de-protectie-a-copilului_UNICEF_ANPDCA_BM_2016.pdf [downloaded on 20 February 2018]).

Stănculescu, M.Ș., Anton, S., Iamandi-Cioinaru, C., Neculau, G., Corad B., Trocea, A. (2013) *Sprrijinirea copiilor „invizibili”*, Bucharest: UNICEF.

Tonk, G. (2016). *Răspunsul sistemului românesc de protecția copilului la cazurile de abuz și neglijare*, Teză de doctorat.

Tonk G. , Adorjáni J., László É. (2012) *Providing Services to Maltreated Children and Their Families. Some Findings of Romanian Case Based Surveillance Study / 91, Revista de Asistență Socială*, anul XI, nr. 2/2012, pp. 3-7.